



**Lema de la Jornada General d'ACO 2016:
«Jo faig que tot sigui nou» (Ap 21, 5)**

PONÈNCIA DE DANIEL JOVER

Introducció

- 1.- Crisi, crisàlide, metamorfosi**
- 2.- Cal reforçar i catalitzar les energies de la «metamorfosi»**
- 3.- L'ACO com a xarxa de tendresa i solidaritat**
- 4.- Frenar les desigualtats i la precarietat que erosionen el món del treball decent en condicions dignes**
- 5.- Per a construir solucions en cooperació i des de la fraternitat**
- 6.- De la solidaritat a la fraternitat**
- 7.- L'humus de la fraternitat: humanitat, humilitat i humor (que és amor amb «h»)**
- 8.- Pautes i criteris per al discerniment**

**Annex: Les quatre notes de l'Acció Catòlica
Sobre Daniel Jover**



*La fraternitat ens obliga a entrar en la complexitat
de la nostra condició humana.*

Edgar Morin

INTRODUCCIÓ

Apocalipsi vol dir «revelació»; no, catastrofisme ni fatalisme! La cita de l'Apocalipsi «Jo faig que tot sigui nou» és una invitació a canviar la mirada sobre el món i els seus problemes, guiats per la confiança que no estem sols. Ens servirà per desvelar aspectes amagats de la realitat i posar de relleu elements essencials per construir respostes des de tres aspectes propis de la identitat ACO: **crear xarxa comunitària oberta a partir de la tendresa i la solidaritat.**

Una perspectiva innovadora i creativa per explorar les potencialitats de l'ACO en els temps actuals comporta rescatar tres elements essencials de la història:

1.- ACCIÓ: Per oposició a passivitat, inhibició, negligència..., també a hiperactivisme, militantisme sacrificial...

2.- CATÒLICA: Universalitat. Construir una nova mundialitat social i democràtica i la Nova Humanitat Fraternal, promesa de l'Evangelí, com a referència alternativa a la Globalització de Mercats i la finançament de l'economia.

3.- OBRERA: En el sentit d'Obra creadora, diferent de Treball-Tripalium. La diferència que feia Hannah Arendt sobre treball-ocupació i activitat socialment útil-obra. També Obrera com a pertinença i subjecte històric, protagonista i impulsor de transformacions per millorar les condicions i interessos.

1.- CRISI, CRISÀLIDE, METAMORFOSI

*No hi ha causes perdudes sinó causes justes,
que són tan dignes i necessàries
que acabaran sent realitat.*

Diamantino García



Crisàlide és el procés de metamorfosi pel qual l'eruga es tanca en el seu propi capoll fins a transformar-se en papallona. Amb aquesta metàfora significativa, Leonardo Boff ens recordava que la crisi representa l'oportunitat d'un procés crític, de depuració i mutació de l'essencial; només queda la veritat; l'accessori i accidental, sense sustentació, cau. Tal vegada des de la situació de crisi sistèmica i global puguem reflexionar perquè es transformi el sistema i depuri els excessos i emergeixi, transformada, una altra realitat diferent.

És clar que no estem en una simple crisi. O, més aviat, allò que anomenem «crisi» és el moment en el qual es produeixen les fractures causades per no haver canviat de paradigma prou aviat.

La nostra societat viu una mutació profunda d'abast mundial i amb múltiples facetes: ecològica, financera, social, cultural i espiritual, política. Però quan s'aborden els grans reptes de la humanitat amb el prisma i les maneres d'organització del vell món, en vies de desaparició, tots aquests camps són objecte de fractures i de crisis.

De manera que aquesta vella idea de la complexitat ens convida a construir solucions conjuntament amb les persones, perquè no siguin objectes passius de les nostres solucions, sinó protagonistes, assumint la seva història i les seves circumstàncies.

Llavors, hem tingut un recorregut en el qual no hem pogut dicotomitjar la reflexió de l'acció, ni hem pogut separar el que és el món del treball del món de la vida, ni l'economia de l'ètica i la cultura.

Perquè estem en una transició en què el «nosaltres», allò comunitari i els valors de solidaritat i ajuda mútua eren imprescindibles per a sobreviure, en una època en què el consumisme, l'egocentrisme i la ficció generadora de pseudorealitat virtual són l'única ideologia que avança.

S'ha instal·lat una fantasia col·lectiva en la nostra societat que pren forma de dogma: tant en l'esfera social com individual s'han alterat les prioritats confonent mitjans amb finalitats. Cal ser conscient d'aquesta transformació tecnocultural i social que impacta en les emocions.

L'important ara solament és el «jo» que exclou el «nosaltres». S'ha radicalitzat la individualitat. Tots els altres són instruments al servei de la meua comoditat, la meua felicitat, la meua satisfacció. Però, què és un individu sense el proïsme?, què és la llibertat sense responsabilitat ni



sentit de l'alteritat? Sense esperit i pràctica de cooperació no hi ha futur possible.

Se'ns vol fer creure que tot comença i acaba en cadascú. Que la història ha desaparegut i únicament impera el present amb el seu potencial a disposició. Quan en realitat solament reconeixent la nostra història passada com a amor, generositat i sacrifici per part d'uns altres adquirirem la confiança necessària per a viure sense por del futur ni de nosaltres mateixos. No som éssers resignats que haguem d'adaptar-nos als imperatius del pensament dogmàtic dominant. Això seria un fatalisme desmotivador. Les persones estem fetes per la relació amb altres persones, a base de temps i esperança mesclada amb la imperfecció del fang, aquest humus matèria de la nostra humanitat que hem de conrear i millorar amb l'educació permanent i la cooperació fraterna.

2.- CAL REFORÇAR I CATALITZAR LES ENERGIES DE LA «METAMORFOSI»

Ens cal impulsar aquesta energia popular que pot ser font de transformació de les nostres societats, de la nostra capacitat de lluitar i mobilitzar-nos, en la nostra època. Cal recordar la necessitat d'una radicalitat de metamorfosi tal com ens recorden Edgar Morin i Patrick Viveret.

Som artesans d'una pràctica innovadora i substantivament democràtica, per transformar les nostres societats. Cal canviar la relació amb el poder. El problema de totes les Revolucions és que han reconstruït un poder sense canviar el paradigma: els que abans dominaven, ara són dominats, etcètera. «Poder» ha de ser un verb i ja no un nom substantiu. Tal com ens ensenya el nostre bon amic Viveret, es tracta de mobilitzar les energies per combinar el cicle: resistència creadora, experimentació anticipatòria, visió transformadora. Es tracta d'organitzar-se per mostrar que altres vies són possibles per construir un altre món. Això suposa sortir de la situació conformista d'al·lucinació i ofuscació que consisteix a creure que no és possible anar cap a altres vies. Depèn de nosaltres crear xarxes i plataformes solidàries per desenvolupar una democràcia més substantiva i cooperativa. Des de fa uns quants anys, es multipliquen els col·lectius organitzats; contribueixen a reforçar les energies de la «metamorfosi» i a canviar la nostra relació amb el poder.



Hem comprovat que sota el poder dels diners, els efectes mobilitzadors d'aquest projecte s'esgoten, i es desenvolupa la injustícia. L'oligarquia financera ofega nombrosos ciutadans. Estem en un període difícil, en el qual la urgència de l'actualitat política permet desplegar una formidable energia i veure emergir l'acció ciutadana com a força del canvi en comptes de buscar bocs expiatoris. Cal trobar les vies d'un desenvolupament just i durador, en un esperit de cooperació, co-producció i de co-construcció.

3.- L'ACO COM A XARXA DE TENDRESA I SOLIDARITAT

És important teixir vincles en l'àmbit local, i suscitar la confiança i confluència necessària amb l'entorn del compromís associatiu, que és un genuí senyal d'esperança. Per això la nostra aposta per construir cooperativament, potenciant xarxes de tendresa i solidaritat capaces de fomentar la fraternitat. Les comunitats cristianes compromeses amb el món obrer –com l'ACO– tenen un paper rellevant com a ESPAIS D'ESPERANÇA I FRATERNITAT. Són llocs on es fa visible la nova realitat d'ajuda mútua, comunicació i interrelació generadora de vincles i nexes potents entre la micro-comunitat de creients i l'entorn social i històric.

Aquesta seria la base i condició per a construir respostes a l'individualisme, l'atomització social i l'aïllament.

4.- FRENAR LES DESIGUALTATS I LA PRECARIETAT QUE EROSIONEN EL MÓN DEL TREBALL DECENT EN CONDICIONS DIGNES

No podem romandre indiferents a les mutacions globals i als seus impactes humanitaris.

La crisi que acompanya el que s'ha denominat com a Gran Recessió iniciada el 2007 és alhora social, cultural, ecològica, financera, i sobretot ètica. La propera crisi corre el risc de ser encara més greu que les precedents pel vincle entre deute financer, ecològic i social. El context geopolític mundial de violència estructural és molt preocupant. Les alteracions climàtiques s'agreugen en créixer perillosament els nivells de contaminació malgrat els intents per aplicar mesures pal·liatives.



Augmenten els deutes privats i els deutes públics. Els conflictes armats, les guerres i la violència no cessen i provoquen una crisi humanitària de grandària colossal amb més morts, desplaçaments i el drama dels refugiats. Les dinàmiques d'exclusió i fractures de tot tipus no paren de créixer, d'exacerbar-se.

La desigualtat econòmica i social és cada vegada més gran. La polarització i dualització social estan a l'ordre del dia. Cada vegada les elits s'apropien, acumulen i monopolitzen més riquesa i en conseqüència més gent cau en la pobresa i la precarietat.

Fins i tot les persones que treballen viuen instal·lades en la inseguretat laboral permanent pel desmantellament de drets socials i la «devaluació social» imposada; amb la reducció d'ingressos salarials, molts treballadors també són pobres.

El treball amb drets de llarga durada i a temps complet és més difícil de trobar. La cultura del treball s'altera i molta gent entén el treball com alguna cosa temporal, prescindible i irrellevant.

Hem de repensar el paper del treball i com la cultura dominant imposa una nova condició a les classes treballadores. Entrar i sortir del mercat de treball permanentment fa les seves vides precàries, els furta el sentit de futur i aboca a estar amb ansietat i incertesa permanent. Els vincles i xarxes de solidaritat s'afebleixen, el sindicalisme és atacat i desprestigiats injustament com a forma de trencar la unitat d'acció i consciència de les classes treballadores i assalariades.

Precarietat significa estar exposat a la pobresa o la possibilitat de perdre la casa, l'ocupació, els amics, la salut, o sigui, els drets bàsics.

Fàcilment podríem caure en el desànim i la impotència desistint davant qualsevol compromís per a l'acció solidària i transformadora i una política decidida a favor de la pau, la dignitat i els drets humans.

Malgrat això, tal com ens deia Paulo Freire, **som éssers d'esperança i no de resignació.**

Perquè l'esperança és la nostra responsabilitat davant les víctimes i els perdedors de la història i ens interpel·la a construir alternatives en la pràctica partint d'experiències innovadores que són autèntiques «eutopies» que ens marquen el camí a seguir. L'ACO sempre ha cregut en el paper alliberador de l'Educació i la Cultura i ha de reactualitzar aquesta estratègia.

L'educació quan es combina amb el treball digne i l'emprenedoria



cooperativa ja no és solament una eina de canvi social i personal. Tal com diu Emilio Lledó, educació és sobretot «crear llibertat, donar possibilitat de pensar». Una educació de matriu humanista ajuda al fet que la persona s'orienti cap a la saviesa, la cooperació, la consciència, el benestar i l'amor..., que s'allunyi de la ignorància, l'egoisme, la inconsciència, la insatisfacció i la por. A l'ACO, podem potenciar aquesta dimensió?

5.- PER A CONSTRUIR SOLUCIONS EN COOPERACIÓ I DES DE LA FRATERNITAT

Un dels grans impediments per a construir solucions es genera en les percepcions i en les actituds de totes les persones implicades paralizades pel temor i la inseguretat.

Durant molts anys, Paulo Freire ens va convidar al compromís social i educatiu a partir d'una idea fonamental; ell deia que reflexió sense acció és verbalisme, però que acció sense reflexió és activisme. I entre l'excés de teoria, el verbalisme i l'hiperactivisme, en què no tens mai temps per centrar-te, asserenar-te i analitzar el que estàs fent, nosaltres situem espais de celebració, per sistematitzar experiències, reflexionar, intercanviar i analitzar el que ens passa i per què ens passa. Per això els espais de formació, si són de formació dialògica, són un espai extraordinari per ser autocrítics; no podem estar satisfets amb les polítiques socials i d'ocupació que s'han fet en aquest país, no podem estar satisfets perquè han sortit constantment disfuncions, descoordinacions, grans ineficàcies, conflictes de representació política i legitimitat, etc. Al cap i a la fi, les idees si no s'organitzen per portar-les a la pràctica no serveixen, com diu Gramsci, i nosaltres modestament ho intentem.

Les situacions de crisi que són especialment tan complexes ens conviden a ser més valents i creatius per intervenir-hi: no requereixen un sol model, no val una sola perspectiva, necessitem tenir una visió interdisciplinària i transdisciplinària; i que, per tant, havíem de rescatar allò que diu Edgar Morin de la complexitat, quan diu que complex ve de *complexus*, que és una forma de teixir en la qual és imprescindible que hi hagi diverses mans, que hi hagi imbricació; només hi haurà trama i ordit,



quan hi hagi participació, implicació i compromís entre les persones que estan en aquest territori.

6.- DE LA SOLIDARITAT A LA FRATERNITAT

Una societat pot compensar les desigualtats i pal·liar les injustícies sense posar en qüestió el marc polític, econòmic, liberal capitalista i productivista dominant que produeix les desigualtats. **La solidaritat no es mou amb la mateixa lògica que la fraternitat. Pot actuar per redistribuir però no alterar les causes estructurals de les desigualtats.**

Els crítics de la fraternitat l'associen a la religió cristiana amb les seves fonts filosòfiques gregues i judeocristiana i la intenten relegar a l'àmbit privat.

Però cal afirmar que el projecte de fraternitat és incompatible amb l'exclusió social i la legitimació de desigualtats.

La fraternitat torna a l'actualitat quan el vincle social sembla minat per les seves pròpies insuficiències, negligències i contradiccions i augmenta el risc de naufragi col·lectiu... És una altra perspectiva de les relacions socials ja que el vincle social es fonamenta en els llaços humans, basats en les emocions i els afectes: benevolència i atenció als altres. Una exigència ètica..., un imperatiu moral.

El vincle social és originari, ens precedeix i ens constitueix en una comuna humanitat com a gènere-família humana... Solament la reconstrucció de les relacions socials basades en els vincles humans servirà per avançar en substantivitat democràtica: necessitem mutació i refundació antropològica i ètica de l'ésser humà..., i per a aquesta empresa cal educació crítica i transformadora de les consciències i dels valors culturals dominants.

7.- L'HUMUS DE LA FRATERNITAT: HUMANITAT, HUMILITAT I HUMOR (QUE ÉS AMOR AMB «H»)

La fraternitat correspon a una experiència primigènia i original més fundacional que la llibertat i la igualtat. Necessitem una reflexió sobre la fraternitat que inclogui la corresponent aproximació antropològica i ètica,



política i moral, com la millor manera de fertilitzar el nostre humus humà.

La igualtat sense esperit de fraternitat degenera en una altra forma d'opressió. Per les lliçons de la història coneixem bé la temptació totalitària d'imposar per força la igualtat sobre la base de doctrines fonamentalistes i antidemocràtiques...

També la llibertat sense esperit de fraternitat ni sentit del respecte indueix a l'individualisme i s'acomoda a la indiferència davant la sort de l'altre. Causa i canal de violència... Es constata que la llibertat i la igualtat apareixen com a drets i en canvi la fraternitat és un deure.

Tant l'excés d'individualisme com d'estatisme creen i cronifiquen la dependència sobre la base de la indiferència i la passivitat.

La fraternitat és la condició fundacional i té la primacia per generar la consciència sobre la nostra condició. Designa tot membre de l'espècie i família humana, que és una i única.

Ens podem sentir realment germà de tots els éssers humans que habiten el petit planeta Terra perquè hem après que no hi ha més que una sola espècie humana.

La fraternitat és la prova del vincle humà mentre que m'obre la presència de l'alteritat. Mentre que la llibertat i la igualtat em remetent a mi mateix, a processos d'identitat i identificació, la fraternitat em parla de l'altre, del risc i promesa de l'altre, de l'angoixa i inquietud que representa sempre l'alteritat.

Davant una situació de crisi i drama humanitari com la que vivim, la fraternitat té una dimensió col·lectiva ja que equilibra autonomia i solidaritat. La fraternitat eleva el nivell de democràcia al nivell més alt. Suposa una ètica que dóna raons per viure i estar agraït a la vida. Expressa un cert tipus de relació i estil convivencial.

S'oposa a la deriva individualista i utilitarista que amenaça la nostra societat provocant el nihilisme... en què la suposada tolerància a l'autonomia –*laissez faire, laissez passer*– es pot convertir en indiferència i desinterès enfront de l'altre.

Davant d'aquestes desigualtats hem d'assumir que el futur de la societat democràtica depèn de la voluntat i capacitat de decisió de tots els ciutadans considerats com a iguals. Si es perd el sentit de la solidaritat i la responsabilitat es dilueix la comunitat i la ciutat.

La cooperació basada en l'autogestió concep el poder com a



capacitat de cooperar i potència de creació. Poder de fer i no de dominar autoritàriament sobre la base del control i la submissió.

El poder creatiu està vinculat a l'energia solidària de l'amor que és inesgotable i no al poder del domini o control. Aquesta energia fonamental procedeix de la qualitat de l'amor que és fraternal i no de la por ni de la idolatria.

La seva manifestació més evident és l'alegria que comparteixen els qui se senten impulsats per aquesta font originària i original de vida i coratge.

L'art d'estimar no s'expressa per la possessió sinó pel ple reconeixement de l'altre, de la seva singularitat i misteri.

El millor lloc per construir el futur és el present ple de possibilitats i d'espais d'esperança, configurant les zones interconnectades que són les «eutopies» –realitats en construcció en què és possible assaborir ja els valors des de la cooperació i la fraternitat.

8.- PAUTES I CRITERIS PER AL DISCERNIMENT

Pues que hay una esperanza que nada espera, que se alimenta de su propia incertidumbre: la esperanza creadora; la que extrae del vacío, de la adversidad, de la oposición, su propia fuerza sin por eso oponerse a nada, sin embalsarse en ninguna clase de guerra. Es la esperanza que crea suspendida sobre la realidad sin desconocerla, la que hace surgir la realidad aún no habida, la palabra no dicha: la esperanza reveladora; nace de la conjunción de todos los pasos señalados, afinados y concertados al extremo; nace del sacrificio que nada espera de inmediato mas que sabe gozosamente de su cierto, sobrepasado, cumplimiento. Es la esperanza que crece en el desierto que se libra de esperarnos por no esperar nada a tiempo fijo, la esperanza librada de la infinitud sin término que abarca y atraviesa toda la longitud de las edades.

María Zambrano
Las raíces de la esperanza

Tota intervenció social i comunitària ha de ser honrada amb la realitat.

Presentem de manera esquemàtica les nou intuïcions elementals que són



la nostra referència i quadern de bitàcola per avançar en cooperació i fraternitat:

1. Considerar les persones i comunitats com a subjectes de la seva pròpia història i no mers objectes de la nostra intervenció, reconeixent les seves capacitats i dignitat; ajudant al fet que siguin protagonistes dels seus processos.

2. Tenir una perspectiva global-holística: centrats en el que és local però expressant la visió del món en el seu conjunt i les seves interrelacions i interdependències.

3. Saber combinar l'atenció personal concreta, que pot ser pal·liativa, amb l'acció de promoció estructural i transformadora.

4. Practicar el discerniment per diagnosticar i analitzar els problemes descobrint les claus essencials en la realitat sempre ambigua i contradictòria.

5. Constància i persistència en els processos de canvi que requereixen sempre treballar a llarg termini.

6. Capacitat d'establir acords, aliances i xarxes de cooperació assumint la diversitat com un valor.

7. Generar idees creatives i innovadores per respondre de manera eficaç i sensible als problemes.

8. Capacitat de respondre amb qualitat des de la realitat històrica concreta i amb les persones concretes.

9. Conrear permanentment la cura, la discreció i la interioritat per trobar sentit i significat en el que es fa.

ANNEX: LES QUATRE NOTES DE L'ACCIÓ CATÒLICA

L'Acció Catòlica és la forma habitual, bàsica, d'associació laïcal que ofereix la diòcesi. Són quatre les notes característiques de l'Acció Catòlica (d'acord amb el Vaticà II i els documents recents de la CEE):

- El seu objectiu immediat és la finalitat apostòlica de l'Església.
- Els laics assumeixen la responsabilitat de la seva direcció.
- Els laics actuen units en associació.
- Està en comunió orgànica amb el ministeri pastoral diocesà.

Aquesta forma d'apostolat, tant si porta el nom d'Acció Catòlica com si en porta un altre –com observa el mateix Concili–, la veiem com un



moviment insubstituïble i com la renovada possibilitat organitzada de l'Església local per a una evangelització adreçada a tothom, complementària dels carismes particulars que l'Esperit suscita. La missió de l'Acció Catòlica és decisiva per a formar persones que assegurin una presència cristiana en el món.

Una altra formulació, molt semblant

Les quatre notes identificatives de l'Acció Catòlica estan exposades en el decret sobre l'apostolat dels seglars del Concili Vaticà II:

- **Eclesialitat.** Té com a fi propi l'evangelització.
- **Laïcitat.** És una institució constituïda exclusivament per fidels laics, els quals dirigeixen, elaboren i desenvolupen el treball de l'associació.
- **Organicitat.** Els laics treballen de forma organitzada, a la manera d'un cos orgànic.
- **Comunió amb el bisbe.** Els laics treballen en comunió amb el bisbe diocesà.

SOBRE DANIEL JOVER

Daniel Jover Torregrosa (Alacant, 1956), mestre, educador i emprenedor social, és cofundador de l'Equip PROMOCIONS, Xarxa de Coneixements i Serveis Avançats per al Desenvolupament, organització d'economia social i solidària pionera en el camp del desenvolupament local, la creació d'ocupació i empreses, la formació i la inserció professional. És president de l'Associació per a la Promoció d'Iniciatives Socials i Econòmiques (APRISE) i assessor d'educació i ocupació de diverses institucions públiques i privades.

Va ser membre de l'Escola Cooperativa Gregal (1979-1982) i coordinador de formació del primer Servei d'Ocupació Juvenil de l'Ajuntament de Barcelona (1982-1986). És membre del Centre d'Estudis Cristianisme i Justícia, de la Universitat Rural PAULO FREIRE, de la Xarxa d'Economia Solidària de Catalunya i de la Fundació Roca i Galès. Forma part del comitè d'orientació dels «Dialogues en Humanité».

En una actitud col·lectiva d'aprenentatge i diàleg permanent, ha sistematitzat les seves experiències i teoritzat les seves pràctiques en un



procés de creativitat i innovació social iniciat fa 35 anys amb l'Equip PROMOCIONS.

És autor i coautor de diferents publicacions: *Formación, inserción y empleo juvenil*, Popular (1988); *La sociedad del desempleo: por un trabajo diferente*, CCJ (1989); *La formación ocupacional*, Popular (1990, 3a ed. 1999); *Formación y empleo*, Paidós (1991, 2a ed. 1994), amb Enrique del Río i Lola Riesco; *Autoempleo en el desarrollo local*, Popular (1992); *El empleo de los inempleables*, Popular (1996, 3a ed. 2004); *Trabajar para vivir*, Miraguano (1999); *Reconsiderar la riqueza y el empleo*, Icaria (2004, 2a ed. 2009), amb Patrick Viveret; *Empleo juvenil. Formación e inserción social y profesional*, Popular (2005); *Praxis de la esperanza: Educación, empleo y economía social*, Icaria (2006, 3a ed. 2010); *Sol y sal de mar: Paisajes de la memoria, gramática de la esperanza*, Icaria (2008, 2a ed. 2009, i edició en català 2011); Antonio Estevan i José Manuel Naredo, *Por una economía ecológica y solidaria. Conversaciones con Daniel Jover*, Icaria (2009); *Educar, trabajar, emprender: Cuaderno de esperanza*, Icaria (2012). L'últim llibre que ha publicat és *Memoria de la esperanza: Redes de ternura y solidaridad*, Icaria. 2015.